

THE ECONOMIST TÜRKİYE RAPORU*

Türkiye, Avrupa'nın Parlayan Yıldızı Olacak mı?

- ✓ Avrupa'ya Doğru
- ✓ Hangi Türkiye?
- ✓ Sürpriz Bir Şekilde Avrupalı
- ✓ Şehir Işıkları
- ✓ Azınlık Hakları
- ✓ Kadının Yeri
- ✓ Baş ağrısı Komşular
- ✓ Gelecek Vaat Eden Başlangıç
- ✓ Hırsızlar Yatağı
- ✓ Türkiye'nin Müfredatı

* The Economist Dergisinin 17 Mart 2005 tarihli sayısında yayımlanan raporun **büyük bir kısmı** tercüme edilmiş, anlamı ve bütünlüğü bozmayacak şekilde bazı cümleler atlanmıştır.

Avrupa'ya Doğru

Tim Handle, makalesinde yıllardır Avrupa Birliği üyeliği hedefinin peşinde koşan ve nihayet 17 Aralık 2004'te müzakerelere başlama tarihi alan Türkiye'nin üyeliğinin Avrupa ve Türkiye açısından ne anlama geldiğini anlatıyor:

Geçtiğimiz yıl Aralık ayında Avrupalı liderlerin bu yılın Ekim ayında Türkiye ile müzakerelere başlanması kararı alması Avrupa'da kimi çevreler tarafından memnuniyetle karşılanırken bazıları da bu karardan büyük endişe duydular. Mayıs 2004'te Birliğe üye olan Polonya'nın Başbakanı Marek Belka, Türkiye'nin üyeliğini "büyük bir ekonomik fırsat" olarak nitelendirirken eski Fransa Devlet Başkanı Giscard d'Estaing ülkenin "farklı kültürü, yaklaşımı ve hayat tarzıyla" Avrupalı olmadığı gerekçesiyle karara karşı çıkmıştı.

Türkiye gerçekten de farklı bir kültür ve yaşam tarzına sahip. Ama aynı şekilde Fransa ve diğer tüm AB üyelerinin de kültürleri birbirinden farklı. Birliğin kurucularından Jean Monnet'in "ulusları birleştirmiyoruz, halkları biraraya getiriyoruz" sözlerinden de anlaşılacağı gibi Avrupa Birliği, katı bir tek vücut oluşturmak üzere kurulmadı. Sayın d'Estaing'in başkanlığındaki Konvansiyon tarafından hazırlanan AB anayasası taslağı da AB'nin sloganını "farklılık içinde birlik" olarak belirlemiş.

Türkiye'nin üyeliği, bu çeşitliliği artıracak olmakla birlikte sonuç bazılarının korktuğu gibi olmayacaktır. Her şeyden önce hem Birlik üyeliğine hazırlanan Türkiye, hem de geçtiğimiz yıl geniş bir yelpazede on yeni üyeyi içine almış olan Avrupa Birliği bir değişim süreci içindedir.

AB üyeliği perspektifinin Türkiye'de kamuoyu tarafından nasıl algılandığına gelince, kamuoyu görüşünün önemli bir göstergesi olan taksi şoförleri ile yapılan söyleşilerden anlaşılıyor ki halk, ülkenin geçirmekte olduğu değişimden memnun. Bir taksi şoförü, düşüncelerini "bu saatten sonra üye olmasak bile üye olmaya çalışırken yaşadığımız olumlu değişiklikler görülmeye değer" diyerek dile getiriyor.

Türkiye'nin Avrupa Birliği macerası, 1963 yılında Avrupa Ekonomik topluluğuna ortak üye (associate member) olarak kabul edilmesiyle başladı. 1987 yılında tam üyelik için başvuran ülkede 1999 yılında adaylık statüsünün tanınmasıyla başlayan tam üyelik ümitleri, 2002 yılında Aralık 2004'e kadar belirli şartlar yerine getirilirse müzakerelere başlanması için tarih belirleneceğinin açıklanması ile birlikte daha da güçlendi. Ülkede halkın büyük çoğunluğu farklı gruplar farklı gerekçelerle olsa da üyelikten yana. Bu nedenle Aralık 2004 tarihinde bu yıl müzakerelere başlanması yönünde verilen karar, ülkede büyük bir sevinçle karşılandı.

Gerçekte Türkiye'nin Avrupalı olma arzusu daha da eskilere dayanıyor. 19.yüzyılın ortalarında Osmanlı İmparatorluğu'nun "Tanzimat" olarak adlandırılan reformları, mülkiyet hakları, eğitim ve vergiler gibi konularda Avrupa model alınarak hazırlanmıştı ve İmparatorluk ekonomisini batıya yaklaştırmayı amaçlıyordu. 1856 Paris Konferansında da Osmanlı İmparatorluğu, Avrupa ittifakının bir parçası olarak kabul edildi.

Ancak Tanzimatın iyi işleyememesinin ardından 1870'lerde İmparatorluk, "Avrupa'nın hasta adamı" ilan edildi. Ancak yıllar içinde birçok Türk için bu etiket "hasta da olsa Avrupalı" oldukları inancıyla anlaşılmaz bir şekilde gurur kaynağı oldu.

Atanın Rehberliği

İmparatorluğun birinci dünya savaşında Almanya ile ittifakının ardından çökmesiyle birlikte Türkiye, Avrupa hayallerine cumhuriyetin kurucusu, karizmatik lider Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde kaldığı yerden devam etmeye başladı. "Türklerin babası" anlamına gelen Atatürk adıyla anılan lider, halkını modern, Avrupa'ya dönük vatandaşlara dönüştürdü. Birçok devrime imza atan Atatürk'ün vizyonu, tek ulus, tek dil, tek kültür idi.

Bugün Türk öğrenciler, cumhuriyet tarihinin resmi "siyaseten doğru" (politically correct) versiyonunu öğrenmek üzere Atatürk'ün mezarının bulunduğu Anıtkabir'e götürölmektedirler.

Atatürk, 1938 yılında modern bir Avrupalı hastalığı olan sirozdan öldü. Bu dönem, ikinci dünya savaşının hemen öncesine rastlıyordu ve uluslar arası ortam, ülkede reformlara devam edilmesini olanaksız kılmaktaydı. Atatürk'ün biyografisini de yazan Andrew Mango, "Bugünkü Türkler-The Turks Today" adlı kitabında Atatürk'ün ardından yönetime gelen İnönü'nün ilk hedefinin "cumhuriyetin kaydettiği başarıları korumak olduğunu" yazmaktadır. Mango'ya göre İnönü, Atatürk'ün kamuoyunda sahip olduğu rakipsiz prestije sahip olmadığından bu hedefi sağlayabilmek çok sıkı kontroller uygulamak durumunda kaldı.

Sonuçta ikinci dünya savaşının da yaklaşmasıyla uygulanmaya başlayan sıkı ekonomi politikası, Türkiye'nin uzun yıllar içine kapanmasına yol açtı. Ancak yıllar boyu liderler modern Türkiye'nin tesisi yönünde Atatürk'ün kaldığı yerden devam etmeye çalıştılar. Bu esnada 1960, 1971, 1980 ve 1997 de ülkenin Kemalist mirasını korumaya yönelik bir dizi ihtilal ve askeri müdahaleler gerçekleştirildi.

Ölümünden sonra da Atatürk'ün ülke üzerindeki etkisi azalmadı. Bu yılın başında dolaşıma giren yeni Türk liralarda da Atatürk imajı hakim. Atatürk, 21.yüzyılda da Türkiye'nin 70 milyon insanının kaderini etkilemeye devam etmektedir.

Hangi Türkiye?

Herkes Türkiye'ye Kendi Penceresinden Bakıyor

Avrupalıların Türkiye hakkındaki görüşleri genellikle tanıdıkları Türklere göre şekillenir. Almanya'da bu kişiler, Gastarbeiter (Misafir işçi) olarak bilinen ve 1960'larda savaş sonrası büyüyen ekonominin yarattığı ve ülke içi işgücü piyasasının dolduramadığı düşük nitelikli işlerde çalışmak üzere gelen Türkler olmuştur. Bu dönemde ülkeye gelen 2 milyon Türk, Almanlar tarafından çoğunlukla dürüst, çalışkan ve dindar insanlar olarak tanınıyor. Ancak ülkenin doğusundan gelen bu fakir köylüler, Atatürk Cumhuriyeti vatandaşlarına bir örnek değil.

Öte yandan 1960'larda Almanya'ya giden bu Türklerin kendilerinden sonra gelen nesillerin çehresi daha farklı. Bu "misafir işçilerin" çocukları ünlü Avrupalı parlamenterlerden Avrupalı futbol yıldızlarına kadar pek çok farklı ve modern kimlikler olurken bunların arasından eski Almanya Başbakanının oğuluyla evlenen bile oldu. Atatürk'ün vatandaşlarından beklediği de bu tarz bir değişimdi.

Yine de misafir işçi deneyimi, Türkiye'nin AB üyeliği perspektifinde Almanların kafasını karıştııyor. Almanların en büyük endişe kaynağı, Türkiye'nin üyeliğinin ardından

gelecek yoğun işgücü akını. Ülkenin Sosyal Demokrat Başbakanı Gerhard Schröder, genellikle Türkiye'nin üyeliğini desteklerden muhalefetteki Hıristiyan Demokratlar, Türkiye'nin üyeliğini engellemek için ellerinden geleni yapmaya kararlılar. Ülkede önümüzdeki yıl yapılacak federal seçimlerde hangi tarafın galip geleceği yönünde bir belirti mevcut değil.

Fransa'nın bakış açısı ise tamamen farklı. Türkiye'nin 19.yüzyılda yaptığı Tanzimat reformlarının birçoğu Fransa'nın yasalarına dayanıyor. Ülkenin cumhuriyetin ilk yıllarındaki seçkinleri Fransızca ve Fransız okullarında eğitim gördü. Ancak, İran'da olduğu gibi cumhuriyetin Ermeni ve Yahudiler de dahil yönetimle ters düşen seçkinlerinin de adresi Fransa oldu. Bu durum, Fransa'nın Türkiye'ye düşman olan Yunanistan haricinde Ermeni soykırımını resmi olarak tanıyan tek Avrupa devleti olmasını da açıklıyor.

İngiltere'nin Türkiye ile ilişkileri ise tarihin getirdiği yüklerden ve karmaşadan uzak. İngilizler daha çok ülkelerine eğitim için gelen parlak Türk gençleri veya Bodrum, Marmaris gibi Türk tatil beldelerinde karşılaştıkları otel personelinin biliyorlar. İngilizler başörtüsü veya Anadolu'nun daha geride kalmış bölgelerini görmediklerinden onlara göre Türkiye gelecek vaat eden, genç bir ülke.

İngiltere hükümeti, Amerika gibi, Türkiye'yi Müslüman demokrasiye model olarak gördüğünden Türkiye'nin AB üyeliğini bir fırsat olarak değerlendiriyor. ABD ve İngiltere için Türkiye'ye ekonomik ve politik istikrar sağlamak, dünya açısından Irak'a demokrasi getirmek kadar önemli bir jeo-stratejik amaç olduğu için bu iki ülke Türkiye'nin AB üyeliğinin en sıkı destekçileri. Ancak Amerika'nın Türkiye'ye verdiği bu açık destek AB içinde rahatsızlık yaratıyor.

Avrupa'da İslama İlişkin Genel Bakış Açısı

Avrupa geneline bakıldığında insanların Türkiye'nin üyeliği ihtimalinden rahatsızlık duyduğu görülüyor. Çoğu kişi, Türkiye'nin değerlerinin Avrupa ile bağdaşmadığı inancında. Bu görüş açısının çeşitli sebepleri olmakla birlikte en temel sebep Türkiye'nin Müslüman bir ülke oluşu. Avrupa'da Giscard d'Estaing başta olmak üzere pek çok kişi Türkiye'yi değerleri Avrupa ile bağdaşmayan, tamamen Avrupa'ya yabancı bir yer olarak görüyor. Bu inancın altında yatan birçok sebep var. Bu sebepler arasında okullarda Haçlı seferleri ve Osmanlı'nın Viyana'yı işgaline ilişkin propagandalar ve Katolik kilisesinin ve Türkleri "Tanrının gazabının çocukları" olarak tanımlayan Martin Luther gibi Protestan liderlerin görüşleri sayılabilir.

Bu tedirginlik, neden Kuzey Avrupalıların çok azının kış tatilini Yunanistan veya İspanya yerine Türkiye'de geçirmek istediğini açıklıyor. Aynı tedirginlik, Avrupalıların Türkiye topraklarına ayak basar basmaz bavullarını boşaltma yönündeki savunmacı tavırlarını da açıklamakta. "A Day Out for Mehmet Erbil-Mehmet Erbil'in Bir Günü" isimli kısa hikayesinde İngiliz yazar, Gelibolu'da şahit olduğu, bir Alman turist ile Türk kafe sahibinin arasında geçen olayı anlatırken "Almanya'da bir parça kullanılmış sakız bile almaya yetmeyecek bir para miktarı" için yapılan uzun süreli pazarlıktan bahsediyor.

Esas olarak, nüfusun yüzde 99'u Müslüman olduğu için Avrupalılar rahatsız olmaktadır. Özellikle 11 Eylül saldırısının ardından büyük dinlerin en sonuncusu olan İslam, korku yaratan bir din oldu. Kimi Avrupalılar günde beş kez ibadet eden Türklerin şeriat düzenini getirmek istediğini ve kadınlara şiddet uyguladığını düşünüyor.

Ancak gerçek şu ki Türklerin büyük çoğunluğu dinlerini Batı Avrupa'daki Hıristiyanlardan çok da farklı bir şekilde yaşamıyorlar. Birçok Türk insanı, Avrupalı Hıristiyanların İncil'e yaptığı gibi Kur'an'ı günlük hayatlarının manevi bir rehberi olarak görüyor. Her iki grupta da kutsal kitaplarını radikal şekilde yorumlayanlar olduğu gibi çoğunluk böyle olmasının şart olmadığına bilincinde.

Türkiye eşine az rastlanan demokratik bir Müslüman ülke, Atatürk'ün istediği gibi. Atatürk, her ne kadar dini kurumları diğer resmi kurumlardan ayırsa da din adamlarının devletin kontrolü altına alacak düzenlemeler yaptı. Hıristiyanların tatil günü olan Pazar gününü tatil ilan ettiğinde hiç kimse Müslümanların tatil günü olan Cuma'nın tercih edilmesini önermedi. Bugün demokratik cumhuriyetin bir kurumu olan Diyanet İşleri Başkanlığı camilerin nereye inşa edileceğine karar veriyor, imamları istihdam ediyor ve gerektiğinde bu imamlara nasıl vaaz vereceklerini söylüyor.

Türkiye'de dine yaklaşım son dönemlerde değişim göstermekte. 1980'ler ve Turgut Özal'ın Başbakan ve Cumhurbaşkanı olduğu 1990 başlarından itibaren Atatürk'ün dini kurumlar üzerindeki sıkı kontrolü bir miktar gevşetildi. Birçok cami inşa edildi ve sokaklarda türban tekrar görülmeye başlandı. Dr.Andrew Mango, "Bugünkü Türkler-The Turks Today" adlı kitabında Türkiye'de İslam'ın yeniden canlanmasının Avrupa'da sanayileşmenin ardından Hıristiyanlığın canlanması ile paralellik gösterdiğini ifade ediyor. Mango'ya göre dindarlığın canlanması, Endüstri devriminden sona İngiltere'de olduğu gibi Türkiye'nin modernleşmesinin getirdiği acıları ve rahatsızlığı hafifletiyor ve tek kültürlü cumhuriyetin çeşitliliğe uyum sağlama kabiliyeti açısından bir test teşkil ediyor.

Gelişmişlik Düzeyi Her Bin Kişi İçin (2001)				
	Türkiye	Rusya	ABD	Almanya
Doktor Sayısı	1.23	4.20	2.79	3.63
Mobil Telefon Kullanıcıları	403	31	524	765
Kişisel Bilgisayar Satışı	5.4	15.1	60.4	58.8
Kullanımdaki Binek Otomobili	72.7	117.2	486.8	543.3

Kaynaklar : Euromonitor, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

Sürpriz Bir Şekilde Avrupalı

Türkiye'yi şimdi büyük bir isteklilikle AB üyeliğine götüren hükümet bu iş için muhtemel bir aday değildi. Başbakan R.T Erdoğan'ın ve Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ün güçlü İslamcı kökenleri vardı.

Erdoğan bir kaptanın oğlu olarak doğmuş ve İstanbul'un fakir bir semtinde yetişmiştir. Politik olarak popülaritesini, 1990'larda İstanbul Belediye Başkanı iken şehrin çok kirli olan havasını temizlemede ve trafiğini rahatlatmada başarılı olunca kazanmıştır.

Bir yaşındaki AK Partinin Başkanı iken sürpriz bir şekilde 2002 yılındaki seçimleri kazanmış fakat 1998 yılında okuduğu bir şiirden dolayı Parlamentodaki yerini alamamıştır. Onun yerine Abdullah Gül Başbakan koltuğuna oturmuştu. Kuralların değiştirilip Erdoğan'ın Meclise girebilmesi zaman almıştı.

Gül de güçlü bir İslamcı Parti olan Refah Partisi'nin üyesi ve bakanıydı. Bu parti 1990'ların ortalarında koalisyonun ortağı idi. Bununla birlikte 1997 yılında askerler Refah Partisi'ni kendi İslami gündemini dayattığı, Arap ülkeleri ile ilişkileri güçlendirdiği ve şeriatın

bazı hükümlerini uygulamaya çalıştığı gerekçesi ile Koalisyonundan ayrılmaya zorlamışlardır. Koç Üniversitesinden Profösör Ziya Önis “Türkiye’de Silahlı Kuvvetler kendileri güçlenmek için değil fakat demokrasiye ayar yapmak için her zaman yönetime müdahale etmişlerdir. Bu sefer de öyle olmuştur” demektedir.

Hem Erdoğan ve hem de Gül kendilerinden önce gelenlerden daha dindardır. Eşleri başörtüsü takmakta ve toplum önünde seyrek olarak görünmektedir. Hatta kocası ilk başbakan olduğu günlerde Güney-Doğudaki Kürt bölgesindeki Siirt şehrinden gelen Emine Erdoğan erkeklerin elini bile sıkılmıyordu ama artık el sıkılmaktadır.

Recep Tayyip Erdoğan İslamcı olduğu günlerden bu güne değişen bir pragmatist olarak telakki edilmektedir. 2004 yılı Eylül ayında AB ve kendi ülkesinin silahlı kuvvetleri Erdoğan’ı kendi partisi içinde de bir çok destekçisi bulunan zinanın suç sayılmasını öngören kanunu meclisten geri çekmeye ikna etmişlerdir. Ekim 2004’de Avrupa Yeşiller Partisi’nin İstanbul’da yapılan bir toplantısında, 1968’de Paris’teki öğrenci ayaklanmasının liderlerinden ve şimdiki Avrupa Parlamentosunda Yeşiller Partisinin saygın bir eş başkanı olan Daniel Cohn-Bendit “Erdoğan benim kadar değişmiş” demiştir.

Konuşmalarında geçmişten uzaklaşıp geleceğe bakmayı sevmektedir. “Geçmiş” Kemalizm anlamına gelebilir, ancak eski İslami eğilimli politikacılar da demek olabilir.

Erdoğan, hükümetinde bardağın yarısını dolu gören idealistlerle çalışmayı tercih etmiştir, yarısını boş görenlerle değil. Partisinin hedefi “ülkenin bütün bölgelerini geliştirmek ve geliri yeniden dağıtmaktır”.

Abdullah Gül ve Amerikan eğitilmiş Ekonomi Bakanı Ali Babacanın dışında AK Partinin bakan kadrosunda çok az kişi lisan bilmektedir. Fakat dışardan bakanları tanıyanlar verimli çalışmalarından etkilenmektedirler. Dünya Bankası görevlisi iken Ecevit hükümeti tarafından (2001 yılında Türkiye’nin periyodik krizlerinden birinin ardından) Maliye Bakanı * olmak üzere davet edilen Kemal Derviş, eğer bakan olarak çalıştığı hükümet şimdiki kadar verimli olsa idi şimdi hala iktidarda olurdu demiştir.

AK Parti Refah Partisi’nin deneyimlerinden ders almış radikal İslamcı politikalarının bir çoğundan vazgeçmiştir. Fakat kamu sektörü ile ilgili işlerde dürüstlüğe özen göstermektedir. AK kelimesi Adalet ve Kalkınma anlamına gelmektedir. Fakat kelime olarak ak Türkçe’de temiz saf demektir.

Batıya Bakalım

AK Parti önceliklerinin doğruya veya güneye doğru değil batıya doğru olduğunu açık bir şekilde ifade etmiştir. Seçimi kazanınca Erdoğan “bizim en büyük önceliğimiz AB’dir meslektaşlarımı Avrupa’ya göndereceğim.... kaybedecek vaktimiz yok” demiştir.

2002 seçimleri sırasında yapılan kamu oyu yoklamaları Türklerin ülke çapında yüzde 70 oranında AB’ni desteklediklerini göstermektedir. Kürtler arasında bu oran yüzde 95’e çıkmaktadır. Mayıs 2004’de AB’ye üye olan ülkelerdeki deneyimler göstermektedir ki üyelikle AB’ye destek azalmaktadır. Türkler elma ağaçlarındaki elmanın çapından fabrikalardaki tuvaletlere kadar bir çok konuda Brüksel’in kararlarına uymak zorunda

* Yazıda “Finance Minister” ifadesi geçmektedir.

olduklarını ve 80.000 sayfalık Avrupa mevzuatının pazarlığa tabi olmadığını anladıkları zaman AB'ye olan destekleri azalacaktır.

Fakat bütün bunlar 2007'de yapılacak olan genel seçimlerin sonucunu etkilemeyecektir. AK Partinin popülaritesi gittikçe artmaktadır. Kamu oyu yoklamaları Partiye desteğin yüzde 50'nin üzerine çıktığını göstermektedir. AK Parti 2002 seçimlerini oyların yüzde 34'ünü alarak kazanmıştı fakat seçim sisteminden dolayı Mecliste toplam oyların üçte ikisine tekabül eden 363 koltuk kazanmıştı.

Parlamentoya girmeğe hak kazanan diğer tek parti Deniz Baykal liderliğindeki Cumhuriyet Halk Partisi'dir(CHP). Baykal'ın partisi oyların yüzde 19'unu alarak Parlamento'da 179 koltuğa sahip olmuştur. Bu, ülkenin kısa demokrasi tarihinde koalisyon hükümetlerinin sınırlamasının olmadığı nadir dönemlerden biridir. Fakat AK Partinin çoğunluğu öyle büyüktür ki bazıları demokrasinin biraz daha güçlü bir muhalefetle daha iyi olacağını düşünmektedir.

Bu aritmetik genel seçimlerde toplam oyların yüzde 10'unu alan Partilerin Meclise girmesi esasına dayanır. (Almanya'da bu oran yüzde 5'tir fakat Almanya'da çok güçlü bir koalisyon geleneği var. Türkiye de böyle bir gelenek yoktur.) Kürtler bu sistemde temsil edilmediklerinden şikayetçidirler. Kürtlerin Partisi DEHAP 2002 seçimlerinde toplam oyların yüzde 6'sını almıştır. (Bu oran 5 Kürt Şehrinde yüzde 45'dir.) Fakat Parlamentoda tek bir koltuğa bile sahip olamamıştır. Bununla birlikte bu Parlamentoda öncekilerden daha çok, muhtemelen 100'ün üzerinde Kürt milletvekili vardır. Ve bu seçim sistemi ailesinden bir çok kişinin yolsuzluk nedeniyle suçlu bulunduğu Cem Uzan gibi kimselerin de siyasi güce kavuşmasını engellemiştir. Uzan'ın liderliğindeki Genç Parti seçimlerde yüzde 7 oy almıştı.

Ankara'da ve İstanbul'daki Kemalist'lerin bir çoğu Erdoğan'ın İslamı getirmek gibi gizli bir gündemi olduğunu düşünmektedirler. Kemalistler AK Partinin AB üyeliği yolu ile Silahlı Kuvvetlerin gücünü azaltacağı ve daha sonra İran'dakine benzer bir İslami devlet kuracağından şüphe etmektedirler.

Erdoğan'dan şüphe eden Kemalistler yaklaşan AB üyeliğinin nasıl ki sivilleri silahlı kuvvetlerin müdahalesine karşı koruyorsa, İslami devlet kurulmasına karşı da koruyacağı tezinden emin değillerdir. Bu kimseler AB üyeliğinin hiçbir zaman gerçekleşmeyeceğini, bir aşamada veto edileceğini söylemektedirler. Bu şekilde Türkiye AK Partinin elinde kalacak ve Atatürk ve daha sonraki Cumhuriyetçilerin yaptıkları ortadan kaldırılacaktır.

Şehir Işıkları

Yükselmek İsteyen Türklerin Gidecekleri Yerler Ankara ve İstanbul

Türkiye iki parçaya bölünmüştür. İstanbul ile onun politik uzantısı Ankara ve ülkenin "öteki" bölgeleri. "Öteki" Türkiye'nin büyük bir bölümü doğudadır. Kozmopolit Ankaralılar ve İstanbullular kendilerini titizlikle öteki Türkiye'den ayırırlar. Son zamanlara kadar Ankaralılar ve İstanbullular bu bölgelere ancak hükümetin veya ordunun sıkı talimatları ile gitmişlerdir.

Doğuda milyonlarca Kürt yaşamaktadır. Kürtlerin Atatürk'ün kurduğu Cumhuriyete yabancılaşması, soyutlanması, Cumhuriyetin kuruluşundan beri rahatsızlıklarına ve şiddete

başvurmalarına sebep olmuştur. Bir İstanbul şirketinin yetkilisi doğudaki en büyük Kürt şehri Diyarbakır'a gittiğinde yerli halk "Cumhuriyetten biri geldi" demektedir.

Türkiye nüfusunun beşte birini barındıran ve değişik bölgeden göç edenlerin farklı semtlere yerleştiği İstanbul Türkiye'nin küçük bir modelidir. Göç İstanbul'u aynı zamanda dünyanın en büyük Kürt şehri haline getirmiştir. İstanbul aynı zamanda Avrupa'nın en ünlü butiklerine de ev sahipliği yapmaktadır. Karadeniz ile Marmara denizi arasındaki 40 millik Boğazda bir çok Türk şirketinin yönetim merkezi de bulunmaktadır. Hatta Atatürk ve Partisi CHP'nin kurmuş olduğu İş Bankası bile merkezini İstanbul'a taşımıştır.

İstanbul güzel bir şehirdir, eski bir yerleşim merkezidir ve ülkenin diğer bölgeleri için çekim merkezidir. İstanbul'un gürültülü, hoş bir kaos havası vardır. Uzaklarda, Türkiye'nin çay yetiştirilen zengin bölgesinin kalbinde Karadeniz kıyısında Gürcistan sınırındaki Rize'de İstanbullu olduğu "34" plaka numarasından fark edilebilen çok sayıda araba vardır. Yerli halk bunu eli para gören herkesin hemen İstanbul'a gidip bu parayı harcaması ile açıklamaktadır.

Öte yandan Ankara ne yazık ki el yapımı güzellikten yoksun modern bir şehirdir. Ankara cumhuriyetin ilk yıllarında binalardan öyle yoksundu ki devlet memurları yurtlarda ikamet etmek zorunda kaldılar.

Bunların dışında şimdi öteki Türkiye'de Batıda Osmanlı mimarisinin geliştiği Edirne'den, Doğuda uzun zaman önce feshedilen Güney Batı Kafkas Cumhuriyeti'nin başkenti ve şimdi kapalı olan Ermenistan sınırından dolayı çıkmaz sokağın sonu olan Kars'a kadar geniş dağlık topraklar üzerinde sevimli metropoller mevcuttur.

Bu öteki Türkiye'nin insanları şimdi kasaba ve şehirlerde her katın dörtte birinde 7-8 katlı standart dairelerde yaşamaktadır. Bu monotonluğu kapatmak için binalar, pastel renklerle boyanmıştır. Bu tek tip binalar, Edirne'den Urfa'ya hızla büyüyen tüm şehirlerin yamaçlarında yer almaktadır. Tüm şehirlerde görüntü yarı bitmiş ve terk edilmiş binalar tarafından kirletilmekte.

Avrupa'nın Yeni Komşuları

Doğu ve Güneydoğuda Türkiye Gürcistan, İran, Irak ve Suriye ile sınır komşusudur. AB üyesi bir Türkiye ile bu ülkeler de AB'nin yeni komşuları olacaktır. En yüksek Dağı Mont Blanc değil Ağrı Dağı (Mont Ararat) olan bir Avrupa; Mezopotamya'nın Kuzeyini içine alan bir Avrupa. Dicle ve Fırat nehirleri arasındaki bu topraklar, çoğunlukla medeniyetin beşiği olarak düşünülmektedir..

Türkiye'nin dağlık yapısı, Ankara'dan sıkı bir şekilde kontrol edilen ve bölgelere mali yönden özerkliğe çok az imkan tanıyan idari yapı oluşmasına sebep olmuştur. Bu idari yapının merkezinde vali vardır. Valiler İçişleri Bakanlığı tarafından adeta yabancı bir ülkeye büyükelçi atanır gibi atanır. Atatürk'e bu sistem Osmanlı İmparatorluğundan miras kalmıştır. Kanunların uygulanması, vergilerin toplanması ve gelirlerin paylaşımı her şey valinin imzasına bağlıdır.

Valilerin ikamet ettiği ofis binaları (hükümet konağı) büyük ve görkemlidir, çok sayıda siyah deri koltuklar döşenmiştir. Binanın büyüklüğü ve siyah deri koltuk sayısı statü göstergesidir. Bu büyük devlet adamlarının etrafında sık sık bir kağıt parçasını imzalatmak için kendilerine başvuran yardımcıları bulunmaktadır.

Ücra Köşeler

Valilik sistemi etrafı dağlarla çevrili küçük bir şehir için uygundur. Fakat Türkiye’de kasabalar ve şehirler, üzerinde seyrek petrol istasyonları olan uzun asfalt yollarla bağlıdır. Arasına uzaktan bir köy görülür fakat Avrupa’da görülen türden bir kırsal Aristokrasi veya kırsal hayat mevcut değildir.

Kasabada ve şehirlerde diğer bir yetkili de Belediye Başkanındır. Başkanlar 5 yıllık süre için seçilirler ve valilerin aksine halktan kimselerdir. Hatta Trabzon Belediye başkanı eski bir futbolcudur. Diyarbakır’da hem Belediye Başkanı hem de başkan yardımcısı Kürt’tür. Başkanların sorumlulukları çoğunlukla ulaştırma, su ve kanalizasyon gibi konularla sınırlıdır ve gelirleri emlak vergileri ve inşaat ruhsatı harçlarından oluşmaktadır. Bir de merkezi hükümetten aldıkları paylar vardır.

Şimdi Ankara’da hükümet politikası verimsiz ve muazzam büyük bütçelere sahip bakanlıkların desentralizasyonudur. Bu yıl köye hizmet götüren Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü 42.000 çalışanı ile kapanmıştır. Fakat bu okyanusta bir damladır. Türkiye’de kamu hizmetlerinde hala 2 milyondan çok memur çalışmaktadır.

Desentralizasyona çalışırken hükümet “vali”nin yetkilerini yerel yöneticilere (belediye başkanlarına) kaydıracağını söylemektedir. Planın bir parçası valilerin yerine değişik bir kişi göndermektir. Örneğin Diyarbakır valisi Efan Ala bu göreve geçen yıl atanmıştır ve henüz 39 yaşındadır. Yaklaşımı kendinden öncekilerden çok daha samimidir.

Geçen sonbaharda hükümet hazine arazilerinden büyük bölümleri yerel yönetimlere transfer etmeye karar verdi. Trabzon valisi Volkan Canalıoğlu bu arazilerin bir çoğunun spor merkezi ve müze gibi para kazandıracak nitelikte olduğunu ve bunun da yerel yöneticilerin bütçelerine önemli katkıları olabileceğini söylüyor. Fakat bu plan rafa kaldırılmıştır. Muhtemelen merkezi hükümetin bütçesini kontrol altına alma başarısı bu planı uygulama istekliğini azaltmıştır. Ekonomi Bakanı Babacan “Biz Latin Amerika gibi olmak istemiyoruz. Onlar bütçelerinin hesabını bile bilmiyorlar” demiştir. Fakat hükümetin devlet gelirlerinin bölgelerle nasıl paylaşacağına dair çalışmalar yaptığını ifade etmiştir.

Azınlık Hakları

Türkiye, Hala Çeşitliliği ile Yüzleşmek zorunda.

Türkiye, AB üyeliği için gerekli Kopenhag kriterlerinin karşılanması anlamında önemli mesafeler katetti. Ölüm cezasını kaldırarak 1990’ların büyük bir kısmında ülke içi çatışmalara neden olan yasadışı Kürt organizasyonu PKK’nın lideri Abdullah Öcalan’ın hayatını kurtardı. 1926’dan beri değişmeyen ceza yasasını değiştirdi; kadın haklarını geliştirdi. Kürtçe dahil tüm dillerde yayın yapılmasına izin veren yeni bir yasa çıkardı. Özellikle ülkenin doğusunda alışılmış hale gelen keyfi sorgulamalara son veren bir düzenleme getirildi. Artık mahkeme emri olmaksızın hiç kimse sorgulanmayacak.

Hükümet ayrıca 1978 yılında Alan Parker’in “Geceyarısı Ekspresi” adlı filminin gösterime girmesiyle batıda ülkenin emniyet güçlerinin adını kötüye çıkaran işkence konusunda da “sıfır tolerans” politikasını açıkladı.

Ancak Şu bir gerçek ki yasanın deęiŐtirilmesiyle aŐiŐkanlıkların deęiŐtirilmesi aynı Şeyler değil. Bugün polis sorgusuna tabi tutulan bir kyly, mahkeme emrini görmek istemeye cesaret edememekte. Emniyet güçlerinin bu konuda tekrar eğitime tabi tutulduğu söylenirse de Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV) 2004 yılında polis merkezlerinde sorgulanan 918 kiŐiden 337'sinin işkence gördüğünü iddia ettiğini kaydediyor. TİHV'na göre 2004 yılında 21 kişi işkence yüzünden öldü.

Türkiye'nin AB'ne katılımı ile ilgili Ekim 2004 tarihli ilerleme raporunda Avrupa Komisyonu, kadın hakları, sendikal haklar, azınlık hakları ve gayrimüslim toplulukların hakları dahil temel insan hak ve özgürlüklerine ilişkin yasa maddelerinin daha fazla güçlendirilmesi gereğinin altını çizdi.

KurumsallaŐmıŐ Tahammülsüzlük

Cumhuriyet, kurulduğundan beri azınlıklar hakkında karmaşık bir yaklaşım sergiliyor. New York Times gazetesi yazarlarından Stephen Kinzer ‘‘Hilal ve Yıldız: İki Dünya Arasında Türkiye’’ adlı kitabında ‘‘eŐitlilięin Türkiye'nin seçkinlerini rahatsız ettiğini’’ ileri sürüyor. Devletin resmi olarak kabul ettiği 3 azınlık grubu var. Bunlar, 1923 Lozan anlaşmasında yer alan Ermeni, Rum ve Yahudi topluluklar. Lozan anlaşması, sadece bu grupların haklarını koruyor.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Parlamentoda Kürtler de temsil edilmekteydi. Hatta Meclis Başkan Yardımcısı Alevi idi. Ancak 1925 ve 1937'deki Kürt ayaklanmalarının Őiddetle bastırılmasının ardından Cumhuriyet kültürel çeŐitlilięini yok saymayı tercih etti. ‘‘Azınlık’’ terimi sadece Lozan'da yer alan ve Müslüman olmadığı gibi Türk olarak da kabul edilmeyen 3 grup için geçerli kabul edilmeye başlandı. Türkiye'de azınlıklar tam ve gerçek Türk olarak algılanmıyor.

Türkiye, Ermenilerin 1915 soykırımı iddiaları nedeniyle çok sıkıntı çekiyor. Ancak son yıllarda ülkede en çok probleme neden olan Kürtler oldu. Azınlıklar sözkonusu olduğunda sayı çok önemli kabul ediliyor. Türkiye'de Ermeni, Rum ve Yahudi azınlıkların sayısı onbinlerle ifade edilirken Kürtlerin sayısı 15 milyon. Türk ordusu ve PKK arasında 15 yıl süren gerilla savaŐı, 35.000 sivil ve askerin yaşamına mal oldu. Azımsanmayacak bir Kürt kyly nüfusu çoğunlukla Kürt yoldaŐları tarafından yerlerinden oldu. Ancak PKK'nın Kürtlerin ne kadarlık bir bölümünü temsil ettiği tam olarak bilinmiyor.

Kimi fanatik Kürtler, ‘‘Kürdistan’’ olarak adlandırdıkları kendi vatanlarını talep ederken daha ılımlı olanları kendi dillerini konuŐmak, kendi dillerinde eğitim vermek ve yine kendi dillerinde yayın yapmak istiyorlar. Bu da aŐama aŐama gerçekleŐmeye baŐlamıŐ durumda. Kürtler, yurtdışında büyük bir destek görüyorlar. Meclis binasında Kürtçe konuŐtuęu gerekçesiyle on yıl hapse mahkum edilen milletvekili Leyla Zana, geçtiğimiz yıl yurtdıŐından gelen yoğun baskıların ardından serbest bırakıldı. Merkezi Londra'da bulunan Kürt İnsan Hakları Organizasyonu, Kürt davalarını Strazburg'daki insan hakları mahkemesine taŐıyor. Bu davaların arasında 1990'larda PKK ile yürütülen mücadele sırasında mülklerini kaybeden Kürtlerin tazminat davaları da var. Ancak Türkiye'de geçtiğimiz günlerde ‘‘terörizm ve terörizmle mücadeleden kaynaklanan zararların tazmini’’ hakkında bir yasanın kabul edilmiş olması nedeniyle İnsan Hakları Mahkemesi, bu davalara bakmak durumunda değil. Hükümet bu arada köylerinden zorla ayrılmak zorunda bırakılan Kürtlerin memleketlerine dönmelerine de destek olmak için çeşitli giriŐimlerde bulunuyor.

Karanlık Güçler

Komplot teorilerine inanan birçok Türk'e göre Kürt problemi henüz çözümlenmiş değil. Kamuya ilişkin konularda şeffaflığın yeterli olmadığı Türk toplumunda komplot teorileri çok yaygın. Geçtiğimiz yıl sonunda Asya'da meydana gelen Tsunami felaketinin ardından Ankara'daki ABD Büyükelçiliği bir Türk gazetesinde yer alan ve tsunami dalgalarının ABD tarafından çok sayıda Müslümanı öldürmek amacıyla deniz altında yaratılan nükleer patlamalardan kaynaklandığını iddia eden bir raporu yalanlayan resmi bir belge yayımlamak zorunluluğu hissetti.

Kürtler hakkında da bu tür komplot teorileri duymak mümkün. Bu teorilerden birine göre Marmara denizinde bir adada tutulan Abdullah Öcalan, karanlık güçlerin de etkisiyle PKK ile Türkiye Hükümeti arasındaki ateşkesi iptal ederek ülke içi savaş çıkarmak suretiyle Türkiye'nin AB üyelik müzakerelerini baltalamayı planlıyor.

Gerçekten de Türkiye içinde AB'ne girmenin bir avantaj sağlamayacağına inanan gruplar mevcut. Birçok Türk de devlet içinde karanlık güçlerin varlığına inanıyor. Derin Devlet fikrine inanmayanlara verilebilecek en güzel örnek "Susurluk"tur. Susurluk, 1996 yılında bir trafik kazası ile adını duyuran bir Türk kasabası. Kazanın ilgi çeken yanı ise araçta Interpol tarafından aranmakta olan bir gangster, aynı zamanda aşiret reisi olan ve özel ordusunu PKK ile savaş sırasında Türk yetkililerin emrine sunan bir Kürt Milletvekili ve ülkenin polis akademisinin de başında olan yüksek rütbeli bir polis şefinin bulunması idi.

Sessiz Azınlık

Türkiye'de Kürtlerden farklı şekilde dikkat çeken büyük bir azınlık da Aleviler. Arapların büyük çoğunluğunun Şii olduğu gibi Türklerin de birçoğu Sünni. Ancak yüzyıllardır Anadolu'da yaşayan ve Sünni olmayan bir grup var ki bunlara da "Aleviler" deniliyor.

Alevilerin asıl peygamberi Muhammed değil onun damadı Ali. Alevilerin çoğu, inançlarının İslam'dan farklı olduğunu ve 6000 yıl öncesinin Şamanizm ve Zerdüşçülüğüne dayanan saf Anadolu inancı olduğunu düşünüyor. Yıllar içinde bu inanışlara Hıristiyan, Yahudi ve İslami etkiler de eklenmekle birlikte Aleviler en çok İslam'ın etkisinde kaldıklarını kabul ediyorlar.

Türkiye'de 1920'lerin başından beri hiçbir nüfus sayımında mezhebe ilişkin sorular sorulmadığından Alevilerin sayısı hakkında bir bilgi yok. O tarihlerde 13 milyon olan ülke nüfusunun yaklaşık yüzde 35'i Alevilerden oluşmaktaydı. Bugün ise Alevilerin en iyi tahminle 70 milyona ulaşan nüfusun yaklaşık beşte birini oluşturdukları düşünülüyor. Alevilerin nüfus içindeki payı, Cumhuriyetin "yok say ve asimile olmalarını bekle" politikası sayesinde azaltıldı.

Alevilerin birçoğu aynı zamanda Kürt. Alevilerin en fazla olduğu il ise Tunceli. Tunceli'de dikkat çekecek derecede az sayıda cami var. Aleviler, peygamberleri Ali'nin bir camide öldürülmesi nedeniyle ibadet yeri olarak cami yerine "cemevi" ni tercih ediyorlar.

Şehirlerde Aleviler ibadetlerini gizli yapmayı tercih ediyorlar. Alevi insan hakları Avukatı Kazım Genç, ülke genelinde toplulukları hakkındaki yanlış fikirler yüzünden

kızından inancını açıklamamasını talep ettiğini kaydediyor. İktidardaki AK Partinin 367 milletvekilinden hiçbirinden Alevi olduğuna ilişkin bir açıklama gelmiş değil.

İktidardaki hükümet, Alevileri dini bir azınlık olarak değil kültürel bir grup olarak değerlendiriyor. Bu sayede il ve ilçelerde bu grup için ibadet yerleri inşa etme yükümlülüğünden kurtulmuş oluyor. 2004 Mayısında İstanbul Kartal'da bir grup Alevi cemevi inşa etmek üzere bir arsa talep ettiğinde bölgenin yerel yöneticisi, kendilerinin Müslüman olduğunu ve Kartal'da ibadet etmek için yeterince cami bulunduğunu ileri sürdü. Gerçekten de Kartal'da 700 adet cami var. Ancak buna karşılık cemevi sayısı sadece bir. Aleviler bu konuyu mahkemeye intikal ettirdiler. Strazburg'daki İnsan Hakları Mahkemesine intikal eden bir başka davada da bir öğrenci, sadece Sunni İslam'ın öğretildiği gerekçesiyle okuldaki zorunlu din derslerine katılmama hakkı arıyor.

Kadının Yeri

Teori ve Pratik

1993'te Türkiye, ilk kadın Başbakanını (Tansu Çiller) seçti. Bu, birçok refah ülkesinin bile henüz gerçekleştiremediği bir adımdı. İş dünyasında da Türk kadını sesini duyuruyor. Ülkenin en önemli gruplarından Sabancı Holdingin başında da bir kadın var. Kadınlar, modayı yakından takip ediyor, dedikodu gazetelerinde boy gösteriyorlar. Aynı şekilde ülkede birçok önemli kadın profesörler, televizyoncular ve hukukçular var. Bir başka ünlü Türk kadını da geçen yıl cezaevinden çıktıktan kısa bir süre sonra Brüksel'de Sakharov Özgür Düşünce ödülü olan Kürt Parlamenter Leyla Zana.

Cumhuriyetin kadınlar ile ilgili resmi çizgisi Atatürk'ün yattığı Anıt Kabir'in duvarındaki bir yazıda yer alıyor: "Eski Türkler, kadın ile erkeğin aynı haklara sahip olduğuna inanırdı. İslamiyet'in kabulü ile kadınlar bu haklarını yitirdiler...Atatürk, kadın ve erkeklerin eşit haklara sahip olmasında kararlıydı". Gerçekten de Atatürk'ün 1926'da çıkardığı Medeni Kanunla Müslümanlıkta erkeklerin eşlerini tek taraflı olarak boşayabilmelerine olanak tanıyan ve Atatürk'ün kendisinin de yasanın çıkmasından altı ay önce yararlandığı şeriat yasası geçerliliğini yitirdi.

Yasadan daha da önemlisi Atatürk'ün kamu önünde kadınlara yönelik tavır ve yaklaşımı oldu. Atatürk, kadınları bağımsız olmaya ve çalışmaya teşvik etti. Evlat edindiği birçok genç kızdan biri olan Sabiha Gökçen'i Rusya'ya göndererek ülkenin ilk kadın pilotu olarak yetiştirdi.

Ancak ortalama bir Türk ailesinin içine girildiğinde görülüyor ki aslında 1923'ten bugüne çok bir şey değişmemiş. 1994 yılında yapılan bir araştırma, İstanbul'un yoksul mahallelerinde neredeyse tüm kadınların, gece sokağa çıkmak için bir erkeğin iznine ihtiyacı olduğunu gösteriyor.

Hamam ve Kahvehane

Antropolojistler, geleneksel Türk köylerinin kadın ve erkekler için farklı alanlara ayrıldığını ifade ediyorlar. Buna göre köylerde erkekler kahvehane ve camilerde toplanırken kadınlar da hamam ve birlikte çamaşır yıkanan yerlerde toplanmaktalar.

Türk köylülerinin kentlere göç etmesi ve hayat standartlarının yükselmesiyle birlikte çamaşır yıkama ve yemek pişirme fonksiyonları evlerde yerine getirilmeye başlandı. Bugün artık hamamların birçoğu lüks otellerde turistik amaçla bulunduruluyor. Ancak erkeklerin bir araya gelebildiği camiler ve kahvehaneler varlığını sürdürüyor. Ayrıca şehirlerde erkeklerin bir araya gelebileceği bir mekan daha var : Futbol sahaları

Diyarbakır Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesinden Profesör Aytekin Sır, doğu illerinde 15-25 yaş arası kadınlarda intihar vakalarının artmasında köyden kente göçle birlikte genç kızların evlere hapsedilmesinin büyük rol oynadığını açıklıyor. Ülkenin önde gelen yazarlarından Orhan Pamuk'un "Kar" adlı kitabında da başörtüsü yasağı nedeniyle intihar eden genç kızlardan bahsediliyor.

Türkiye'de devlet dairelerinde, okullarda ve üniversitelerde türban takılması yasak. Kemalist kadınlar zaten politik ve feminist nedenlerle türban kullanmıyorlar. Ancak kırsal kesimde yaşayan kadınlar, yaşamları boyunca başlarını örtüyorlar.

Ülkenin büyük şehirlerinde genç kızlar modern kıyafetlerle dolaşmakla birlikte türban takanlar da günlük yaşamlarında ve erkek arkadaşlarıyla ilişkilerinde modern bir çizgiyi takip ediyorlar.

Doğu illerinde genç kızların intiharları sadece özgürlüklerinin kısıtlanmasıyla bağdaştırılmıyor. Profesör Aytekin Sır, çoğu zaman aile bireylerinin genç kızları "aile şerefi için" intihar etmeye zorladıklarını ifade ediyor. Boğaziçi Üniversitesi Antropoloji Profesörü Nuket Sirman'a göre Türkiye aile ilişkilerini temel alan bir toplum yapısından vatandaşlık ilişkilerini temel alan bir toplum yaşantısına yeni geçiş yaptı. Bu nedenle artık yasalar Türk kadın ve erkeğine eşit haklar tanıırken aileler henüz kadınlarına bu hakları tanımıyor.

Başağrısı Komşular

Türkiye'nin Avrupa yolculuğunda aşması gereken ilk engel Kıbrıs'tır. Türkiye ile Yunanistan, 1974'de Türk Ordusunun küçük Kıbrıs adasını enosisi (adanın Yunanistan'la birleşmesini) engellemek amacıyla istila etmesinden beri bir birleri ile mücadele etmektedirler. Bu mücadele adanın bölünmesine yol açmıştır. Sadece Türkiye tarafından tanınan Kuzey kesimini de ekonomik açıdan durgunluğa sürüklenmiştir.

Geçen Aralık ayında Brüksel'de Kıbrıs'ın, Yunanca konuşan bölümü (ki 6 ay önce AB'ye üye olmuşlardı) az kalsın veto hakkını kullanarak Türkiye'nin Avrupa ideallerini yıkıyordu. Bu grup ikna edilip vazgeçirilmiştir. Sonuçta Erdoğan Kıbrıs devletini tanımadan adanın Yunanca konuşan Kuzey kesimini AB üyesi olarak tanımayı kabul etmiştir. Türkiye'nin kısa bir süre içinde toplulukla 1963'de imzaladığı katılım anlaşmasının Kıbrıs dahil bütün yeni üyeleri kapsayacak şekilde revize etmesi gerekecektir.

Erdoğan son derece dikkatli kelimeler seçilerek düzenlenmiş bir anlaşma ile Brüksel'den döndüğünde Parlamentodaki tek muhalefet partisi olan Cumhuriyet Halk Partisinin lideri Deniz Baykal "Eğer AB ile anlaşma uğruna Kıbrıs'ı kurban ederseniz bu millet sizi kurban eder" demiştir.

19.yüzyılda İngilizler Kıbrıs adasını Suveyş Kanalı'nın girişini korumak için kullanmışlardır. O zamanlar adanın hatırı sayılır bir stratejik önemi vardı. Fakat şimdi biraz

portakal yetişmekte biraz da insanlar güneşlenmektedir. Türkiye, önümüzdeki birkaç ay içinde adanın yeniden birleştirilmesi için Annan Planının canlandırılacağını ümit etmektedir. 2004’de adanın iki kesiminde de plan oylanmış, geleneksel olarak anlaşmanın önünde engel teşkil ettiği düşünülen Kuzey Kesiminde şaşırtıcı bir biçimde desteklenmiştir. Öte yandan Annan Planı sürpriz bir şekilde Güney Kesiminde veto edilmiştir. Gelecek ay Kuzey Kesim uzun zamandan beri görevini sürdüren Rauf Denktaş’ın yerine yeni bir başkan seçmek için sandık başına gidecektir.

Önümüzdeki aylarda Türkiye için siyasi olgunluğu tesis etmenin en iyi yolu kendini küçülmüş hissetmeksizin Kıbrıs sorunundan sıyrılmak olacaktır. Türkçe konuşan bir topluluğu Türk medyasında “terörist lider” olarak tanımlanan Tassos Papadopoulos’un yönetimindeki bir ülkeye teslim etmek rahatsızlık verici olacaktır. Ancak artık ada bir AB üyesi olduğuna göre azınlıklarına AB’nin Türkiye’den istediği korumayı sağlamak durumunda olacaktır.

Bu meselede siyasi gücün tek sahibi AB’dir. Başbakan Erdoğan’ın adaya yönelik uluslar arası barış girişimlerini engellemeyi düşünmediğine inanılıyor. Başbakanın bu tavrı da “gerektiğinde geçmişe bir sünger çekme” eğilimine bir örnek olarak görülüyor. Kimi Türkler, İngiltere ve Almanya’nın güney Kıbrıs çözüme yanaşmazsa Kuzey Kıbrıs’ı tanımakla tehdit etmesini talep ediyor. Barışa yönelik çözümün en iyi yolu AB’nin Papadopoulos’un adanın dışlanmış kuzey kesimini içine alan yeni bir *enosis* fikrine sıcak bakmasını sağlamak olacaktır.

Irak’ın Dominoları

Türkiye’nin dış gündeminde ağırlığı olan bir diğer bölge de Irak’tır. Türkler Amerikalıların Irak’a girmesine karşıdır ve Amerikan askerlerinin Kuzey Irak’a geçmesine izin vermemişlerdir. Ancak savaş Türklere çok yaramıştır. Plastik tankerlerle Bağdat’a içecek su götürmüşler ve oradaki yabancı askerler için açık bir pazar gibi olmuşlardır.

Türkiye ülkenin Kuzeyindeki Kürt bölgesindeki gelişmeleri ihtiyatla izliyor. Türkiye Orta Asya’dan aynı DNA’yı taşıdığı Türkmen azınlığı kardeşçe gözetlediğini iddia ediyor. Fakat yurtiçinde kendi Kürt azınlığından çok neden Irak’taki Türkmenlerin çıkarları ile ilgileniyor?

Daha derin bir korku Amerika’nın Irak’ın üç bölgesini – Kuzeyde Kürtler, ortada Sunni Müslümanlar ve Güneyde Şii’ler – birarada tutamayacağıdır. Türkler, gevşek ve kırılğan bir Federasyondan Kürtlerin kopacağı ve petrol zengini şehir Kerkük merkez olmak üzere kendi ülkelerini (Kürdistan) kuracaklarından endişe ediyor. Türkler böyle bir durumda ülkelerindeki Kürt’lerin de bu yeni devletle birleşmek isteyeceklerine inanıyor. Bu yıl Ocak ayındaki seçimlerden önce binlerce Kürt’ün Kerkük’e göçü üzerine bir Türk general “bu Türkiye için ciddi bir güvenlik sorunu yaratır” demiştir. Dışişleri Bakanı Abdullah Gül de BM’lerde benzer endişeleri ifade etmiştir.

Kürtler ise geçmişte Saddam Hüseyin’in kendilerine uyguladığı zorunlu göçe cevap verdiklerini söylemektedirler. Uzun zamandan beri Kürtlerin lideri olan Barzani ve Talabani Kürtlerin ulusal özlülerinin Federal bir sistem içinde gerçekleştirilebileceğini belirtmektedirler.

Diğer Kürtler Irak'ın Güneyinin kaosa sürüklenmesi halinde Irak'ın bütünlüğünün sağlanamayacağını tartışmaktadırlar. Eğer Kuzey kısmını elde etseler bile Tür ordusunun Kuzey Irak'a girmek istemeyeceği anlaşılmaz değildir. Türklerin pek çoğu için Kerkük Kudüs niteliğindedir. Orası daima kendilerinin ait olacağına inandıkları bir yerdir.

Gelecek Vadeden Başlangıç

Türkiye Ekonomisinin Daha Başaracağı Çok Şey Var

Bugün Türkiye AB'ye üye olursa, AB içinde en yoksul üye olacak. Kişi başına düşen GSYİH geçen yılki genişleme sürecinden önceki 15 üye ülke ortalamasının üçte birinden az olmasına rağmen, 2004 yılının Mayıs ayında Birliğe katılan 10 yeni ülkeden biri olan Letonya'dan da çok uzak değil. Ve 2007 yılında üye olmayı bekleyen Bulgaristan ve Romanya ile aynı. Eğer üye olurlarsa Kanal-Tünel'den Türkiye sınırına kadar AB topraklarından geçen bir karayolu olacaktır.

Devlet İstatistik Enstitüsü bu yazın sonlarında AB'nin istatistiki metodolojisine göre revize edilmiş GSYİH rakamlarını yayınlayacak. Ekonomi Bakanı Ali Babacan bu düzenleme sonucunda rakamların yükseleceğini söylemektedir. Fakat bu yapılsa da Türkiye ekonomisi büyük ölçüdeki kayıtdışılık yüzünden olduğundan daha küçük görünmeye devam edecektir. Babacan'a göre bu kayıtdışılık resmi GSYİH'nin yüzde 30'unun üzerindedir. Bir araştırmaya göre istihdam edildiği iddia edilen insanların yarısından fazlası kayıt dışıdır. Bu da vergi ödemedikleri ve sosyal güvenlikten yararlanmadıkları anlamına gelmektedir.

Türkiye'nin GSYİH'sinin gerçek seviyesi ne olursa olsun ülkenin son zamanlardaki ekonomik başarısından şüphe yoktur. OECD genel Sekreteri Donald Johnsan bunu "hayret verici"(stunning) olarak tanımlamıştır. Bu başarı üç aşamada gerçekleşmiştir.

Birincisi büyüme, Türkiye'nin 2004 yılındaki GSYİH'si bir önceki yıla göre muhtemelen yüzde 8'in üzerinde artacaktır ki bu büyüme hızına hiçbir AB ülkesi yaklaşmamaktadır.

İkincisi, enflasyon. Geçen yılın sonlarında yıllık enflasyon 1972 yılından beri ilk defa tek basamaklı sayılara inmiştir. 2004 yılının bütününde enflasyon oranı yüzde 11.4'tür. Geçen Aralık'ta Türkiye IMF ile 10 milyar dolarlık üç yılı kapsayan ekonomik anlaşma imzalamıştır. Fon'un Başkanı Rodrigo Rato bunun "enflasyonun Avrupa seviyelerine inmesine yardım edeceğini ve ekonominin dayanıklılığını güçlendireceğini" söylemiştir.

Daha fazla dayanıklılık ekonomiye iyi gelecektir. Daha önce de ekonomide hızlı büyüme kaydedilmiştir, fakat bunu genellikle keskin durgunluk ve finansal krizler izlemiştir. 1990'lı yıllarda büyüme hızı bir artmış bir azalmış, ekonomi 1994 ve 1999 yıllarında yüzde 5 dolayında daralırken 1995 ve 2000 yıllarında oldukça yüksek oranlı büyüme kaydedilmiştir.

En son 2001 yılındaki krizde GSYİH yüzde 7'nin üzerinde daralmıştır. Şubat ayında lira bir hafta içinde yüzde 40 devalüe edilmiş ve kısa vadeli faiz oranları yıllık yüzde 7500'lere ulaşmıştır. O zaman başbakan olan Bülent Ecevit IMF'nin tavsiyesi üzerine Dünya Bankası'ndan Kemal Derviş'i Maliye Bakanı olması için çağırmıştır. Hükümet, Türkiye'nin her zaman yaptığı gibi, bir ekonomik program uygulamaya koymuştur. Tayyip Erdoğan IMF'nin desteğini kazanmak için aşağı yukarı bu programı devam ettirmiştir

Hükümetin son yıllardaki üçüncü başarısı maliye politikasında olmuştur. 2004 yılında bütçe GSYİH'nın yüzde 6.5'i faiz dışı fazla vermiştir. Bunda tarımsal desteklemelerde önemli kısıtlamalar yapılması, üç yıl önce yıllık 6 milyar dolar olan tarımsal desteklerin şimdi 1.5 milyar dolar civarına indirilmesi yardımcı olmuştur. Şaşırtıcı bir şekilde çiftçilerden de çok fazla şikayet gelmemiştir. Aynı zamanda fiyat desteklemesinden doğrudan gelir desteğine büyük bir kayma olmuştur.

Hükümet ekonomi içindeki rolünü çeşitli yollarla azaltmaya çalışmaktadır. Bu yollardan biri de fiyat kontrollerinin kaldırılmasıdır. Artık hükümet Ocak ayının başından beri her Pazartesi sabahı petrol fiyatlarını belirlemek zorunda değildir. Kısa süre içerisinde de elektrik ve gaz fiyatlarını da belirlemeyecektir

Ancak, özelleştirmede daha az başarılı olmuştur. Özelleştirme sözü hemen hemen düşük enflasyon sözü kadar geriye gitmektedir. Şimdi Hükümet bu yıl, daha önce ertelenen petrol rafinerisi Tüpraş'ın; Türk Telekom'un; Petkim'in; ve Tekel'in özelleştirmesini yeniden yapacağını söylemektedir. Fakat muhtemel yatırımcılar nefeslerini tutmamalı. Zira daha önceki planlar özelleştirmenin alıcılar için yeteri kadar cazip hale getirilmemesi nedeniyle başarısız olmuştur.

Rekabetin devletin kontrolü altındaki alanlara girmesine izin verildiği zaman, sonuçları iyi olmaktadır. Havayolu rekabete açıldığında devlet kuruluşu olan Türk Hava Yolları ile rekabet eden çok sayıda özel hava şirketi (Onur Air, Atlasjet gibi) ortaya çıktı. Bu yurt içi hatlarda uçuş ücretlerini yüzde 60 düşürdü. Aynı zamanda yolcu sayısını artırdı. Fakat henüz uçuşa imkan verecek yeni hatlar yok. Trafik hala İstanbul'dan ve İstanbul'a yapılan yolculuklara yoğunlaşmış durumda. Şehirler arasında daha fazla uçuşlar İstanbul'un kaynaklar üzerindeki aşırı hakimiyetinin, uluslararası hava limanındaki aşırı yığılmanın azalmasına yardımcı olacaktır.

Türkiye ekonomisi için istikrardan sonraki diğer bir öncelik kaynakların yeniden dağılımıdır. Ülkede zengin ile fakir arasındaki uçurum çok fazladır. İstanbul ve Ankara GSYİH'nın yaklaşık yüzde 30'una sahiptir. Ülkenin en zengin bölgesinde kişi başına düşen GSYİH Kars ve Ardahan gibi şehirlerin olduğu, Ağrı Dağı ve İran sınırına doğru olan en fakir bölgeye göre altı kat fazladır. Bu bölgelerde evlerin çoğu kerpiç çatılı, tek katlı ve derme çatma penceresidir. Su en yakındaki kuyudan çekilir ve ısınma için tezek kullanılır. Hayvan yiyeceği olarak kullanılan samanlar kışın kullanılmak için evin önündeki avluda biriktirilir. Şanslı evlerin ise çok sayıda Türk TV kanalını, o kanallardaki dizileri ve dedi kodu programlarını izlemek için çatılarında çanak antenleri vardır. Yerel toplulukların çoğu geçimini kaçakçılıktan sağlamaktadır.

Vergi sisteminde yapılacak bir değişiklik kaynakların yeniden dağılımına (redistribution) yardımcı olabilir. Şu anda ülke önemli ölçüde kaynakları dağıtıcı niteliği olmayan ancak toplanması daha kolay olan dolaylı vergilere, daha az oranda ise toplanması zor doğrudan vergilere dayanıyor. Hükümet vergi yükünü kaydırmaya başlamıştır. 2005 Bütçesinde, örneğin çeşitli yiyeceklerden, sağlık ve eğitim kalemlerinden alınan KDV oranı yüzde 18'den yüzde 8'e çekilmiştir.

Hükümet aynı zamanda asıl görevi vergi toplamak olan gelir idaresini yarı bağımsız bir kurum yapacak olan gelir idaresini yeniden yapılandırma yasasını düzenlemektedir. Sayın Erdoğan geçen yılın sonunda amaçlarının kayıtdışı ekonomiyi azaltacak ve verginin daha etkin bir şekilde toplanmasını sağlayacak bir vergi sistemi kurmak olduğunu belirtmiştir. Bu

yıl kurumlar vergisi oranının ve gelir vergisi üst diliminin düşürülmesinin çok sayıda insanı vergi beyannamelerini dürüst olarak doldurmaya teşvik edeceğini söylemiştir Halihazırda beyannamelerin sadece yüzde 2'si denetlenmektedir. Dolayısıyla vergi kaçırانların yaptıkları yanlarına kar kalmaktadır. Vergi kaçırانlara hapis cezası düşünölmekte ise de yakalandıklarında sadece para cezası ile cezalandırılmaktadırlar.

Hükümet için politik açıdan sorumluluk taşıyan sorun işsizliktir. Resmi işsizlik oranı olan yüzde 10 gerçekçi olmayacak kadar düşük kabul edilmektedir. Örneğın tarım sektöründe geniş ölçüde eksik istihdam vardır. Diyarbakır'daki kürt göçmenlerde işsizlik, şehrin Belediye Başkanı'nın söylediğine göre, yüzde 60'ın üzerindedir. OECD'nin belirttiğı gibi “süreklilik arzeden yüksek işsizlik reformlar için gereken sosyal ve politik desteğe zarar verecektir.”

Hassas nokta

Ancak işsizliğin iyileşmeden önce daha kötüleşeceği anlaşılmaktadır. Ali Babacan işsizliğı sabit düzeyde tutabilmek için her yıl ek 500 bin kişiye yeni iş imkanı yaratılması gerektiğini belirtmektedir. Bu sayı çalışan nüfus sürekli büyüdüğünden daha da artacaktır. Babacan, hükümetin gelecek üç yılda, her yıl için yüzde 5 olan büyüme hedefini gerçekleştirmesi halinde, bu sürede 1.65 milyon iş yaratılacağını, bunun da sadece çalışan nüfustaki artışı karşılamak için yeterli olacağını söylemektedir.

Fakat Türkiye tarım sektörüne yatırım yaptığından ve verimliliğı artırdığından çok sayıda işçi ölkeden ayrılacak, dolayısıyla iş gücü artacaktır. Halihazırda tarım sektörü toplam istihdamın yüzde 32'sini kapsarken GSYİH'nın içindeki payı sadece yüzde 13.4'dür. Eğer iş gücü sektörün ekonomiye katkılarını dengelemek için azaltılırsa, 4.4 milyon işin diğer alanlarda bulunması gerecektir.

Bazı Avrupalılar işsiz kalabalık Türklerin Avrupa Birliğı ölkeleri arasında serbest dolaşacakları ve yerli işçilerin ücretlerinin azalmasına yol açacakları kabusunu görmekteDirler. Fakat gerçekte göçmenlerin ölkenin iş imkanlarına zarar verdiği konusunda çok az kanıt vardır. Oysa AB ölkeleri Türk işçilerini, özellikle nüfusun azaldığı yerlerde, memnuniyetle kucaklamalıdır. Bu işçiler hassas ekonomilerin daha esnek olmasına ve ölkenin “kazandıkça öde” (pay-as-you-go) emeklilik sistemine katkıların sürdürölmesine yardım edeceklerdir.

Hırsızlar Yatağı (Den of thieves)

Yolsuzlukla Mücadelenin Önemi

Ne yaparsa yapsın Türkiye, ekonomisini geliştirmek istiyorsa yolsuzluğu kontrol altına almak zorunda. Adı ve kılıfına uydurulmuş (authorised) hırsızlık on yıllardır ölkenin ekonomik yaşamına zarar veriyor. Ve bu baştan kokan bir balık. 1993-1995 yıllarında başbakan olarak görev yapan Tansu Çiller'e Florida'daki apartmanın masraflarını nasıl karşıladığı sorulduğunda annesinin yatak odasında bir deste para bulduğunu söylemişti. Diğer eski başbakanlar kamu varlıklarının satışını kendi çıkarları doğrultusunda manipule etmekle suçlanıyor.

Bir zamanlar sahibi olduğı Egebank'ın batışı ile ilgili araştırma devam ettiği için Türkiye dışına çıkışı yasaklanan ve eski Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in yeğeni olan Murat Demirel geçen yılın yılbaşı akşamı, küçük bir balıkçı botu ile Bulgaristan'a kaçmak

isterken Bulgaristan'ın Karadeniz sahilinde Bulgar yetkililer tarafından yakalandı. Bulgar sahil güvenliğine gitmesine izin vermeleri için yaptığı 100 bin euro tutarındaki rüşvet teklifinin reddedildiği söyleniyor. İadesini isterken, Türkiye, Bulgar yetkililere Egebank'ın batışının 1.2 milyar dolar mali kayba yol açtığı bilgisini verdi. Murat Demirel, normal olarak, geri gönderildi.

Yolsuzluklar şimdi belki daha çok kamuoyu gündemine geliyor, fakat yine de cezalar yeteri kadar ağır değil. Türkiye OECD'nin 1997'deki rüşvetle mücadele anlaşmasına imza atan 34 ülkeden birisi. Fakat mevcut hükümetin iş başına geldiğinde hazırladığı yolsuzlukla mücadele yasa taslağı henüz yasalaşmadı ve parlamenterler ile bakanların dokunulmazlıklarının kaldırılacağı yönündeki seçim vaadi yerine getirilmedi.

Hırsızların en büyüğü olarak şüphelenilen Uzan ailesi yetkililerden kaçmayı sürdürüyor. Baba Kemal Uzan ile oğlu Hakan yurtdışına kaçtılar. Bir zamanlar politikacı olmak isteyen ve eski başbakan Turgut Özal'ın oğlu ile birlikte medya patronu olan diğer oğul Cem Uzan ise kendisine karşı suç delili kabul edilebilecek belgeler imzalamadığı için Türkiye'de serbestçe yaşamakta. Bu arada iki cep telefonu şirketi Motorola ve Nokia, 2003'te bir Amerikan Mahkemesinin verdiği karar gereğince Uzan ailesinin kendilerini dolandırmak suretiyle sebep olduğu zarar, buna ilişkin tazminat ve bunların faizine karşılık olarak ödemesi gereken toplam 5 milyar doları tahsil etmeye, Türk hükümeti de devlete olan 6 milyar dolar tutarındaki borçlarını geri alabilmek için Uzanları bulmaya çalışıyor.

Silahlı kuvvetler, sürpriz bir şekilde yolsuzlukların üzerine gitmede hükümetten daha kararlı. Genelkurmay Başkanı Hilmi Özkök emekli bir amiral için yolsuzluktan dolayı dava açılmasına izin verdi. Aralık ayında İlhami Erdil ile karısı ve kızı hakkında çeşitli iddialar ileri sürüldü. Kızının deniz kuvvetleri ile ilgili bazı tedarik ihalelerini kazanan bir şirketin ortağı olduğu, karısının sık sık yaptığı alışveriş gezilerinde deniz kuvvetlerine ait kredi kartlarını kullandığı, İlhami Erdil'in ise askere alınacaklara iyi yerleri 5 bin ile 10 bin dolar arasında bedelle dağıttığı iddia edildi. O da İstanbul'da 1.25 milyon dolar değerindeki iki dairenin bir akrabasının parasal desteği ile aldığını iddia etti. Görevdeyken dokunulmazlığı olan Amiral emekliliği sırasında mahkemeye çıkarıldı. Onun davasını eski generaller ve bir hava kuvvetleri komutanına ilişkin diğer davaların izlemesi beklenmektedir.

Pek çok Türk (her erkek askerlik yapmak zorunda olduğundan) bilir ki askeri yetkililerin ofisleri sadelikten uzaktır ve onlar lüks banyolardan ve iyi stoklanmış mahzenlerden rahatsız olmazlar. Ancak bazı kişiler General Özkök'ün üst kademelerdeki gizli kalmış yolsuzlukları ortaya çıkarma kararının Türk halkının en güvendiği kurum olan Silahlı Kuvvetlerin itibarına gölge düşüreceğinden endişe duyuyor. Bu endişeye sahip olanlar, bu durumun Türkiye'nin AB üyeliği yolunda ilerleme kaydetmesiyle askerin gücü de azalacağından önümüzdeki yıllarda daha da önem kazanacağı iddiasındalar. Bu süreç hali hazırda başladı. Bakanlar ve askeri yetkililerin ortak komitesi olan güçlü Milli Güvenlik Konseyi'ne geçen yılın Ağustos ayından beri artık bir asker başkanlık etmemektedir.

Yabancı Yatırım Kıtılığı

Türkiye'de yaygın yolsuzluğun sadece ahlaki değil ağır ekonomik maliyetleri de var. Türkiye'nin bu kadar az yabancı doğrudan yatırım çekmesinin temel nedenlerinden birisi budur. Boston Massachusetts Üniversitesi'nden iki profesörün yolsuzluklar ve yabancı doğrudan yatırımlar (YDY) arasında ilişki konusundaki son çalışmasında yolsuzluğun yatırımlar için ciddi bir engel olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada aynı zamanda, yatırım

yapma isteğinin yabancı yatırımcının kendi ülkesindeki yolsuzluk seviyesi ile yatırım yapacağı ülkedeki yolsuzluk seviyesi arasındaki farka bağlı olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla Türkiye yolsuzluk seviyesinin kendisiyle eşit veya fazla olduğu Rusya, Ukrayna gibi ülkelerden yatırım çekebilirse de Batı Avrupa veya Kuzey Amerika'dan yatırım çekemez.

Bu günlerde Rusların ve Ukraynalıların Türkiye'yi diğer AB ülkelerine göre daha fazla ziyaret ettiği açıkça görülüyor. Hava alanlarındaki vize kuyruklarından Erzurum yakınındaki kayak merkezlerine kadar açıkça görülmektedir ki bu iki ülke Türkiye'ye memnuniyetle yatırım yapmakta, diğerleri ise uzak kalmaktadır.

Diyarbakır Valisi Ala “gücün iyi insanları bile yolsuzluğa itebildiğini” söylüyor. 2002 seçimlerinde AK Parti'nin oylarının büyük bölümü yolsuzluklardan bıkan insanlardan geldi. Tayyip Erdoğan ve bakanları şu anda ne kadar iyi niyetli olsalar da onları tamamen yolsuzluğa çekilemez kabul etmek gerçekçi olmaz. Sistem her köşede baştan çıkarıcı şeyler sunuyor. Ocak ayı ortasında, Emine Erdoğan'ın Moskova'ya eşiyle birlikte gittiği bir resmi gezide 33 bin 500 dolarlık hediyeyi kabul ettiğine dair haberler çıktı. Emine Erdoğan'ın bir mağazada çok beğendiğini belirttiği bir halıyı mağazanın Türk sahibi kendisine hediye etmiş ve başbakanından para alamayacağını söylemişti. Daha sonra bu hediyelerin bazıları iade edildi.

Yolsuzluklar Türkiye'nin kendisine bir tepside sunulan büyük ekonomik fırsatlardan yararlanmasını engelledi. Uluslararası şirketler bugün çok az stok bulduruyorlar. Ancak, aynı zamanda da asgari miktarda stok buldurmaya mecbur kalacak şekilde modern tüketicilerin kısa süreli isteklerini karşılamayı istiyorlar. Bir çok şirket Çin'e giderek daha ucuz mal almakta, fakat aynı zamanda da ülkesine daha yakın diğer bir “off shore” üretim merkezi aramaktadır.

Meksika ABD için böyle bir yer olmuştur. Fakat Türkiye gerekli yoğun yabancı doğrudan yatırım çekmeyi başaramadığından Avrupa için benzer bir rol oynayamadı. Yıllık doğrudan yatırım girişi genellikle 1 milyar doların altında kaldı. Aksine Meksika son sekiz yılda yıllık 10 milyar doların üzerinde yabancı doğrudan yatırım çekti. GSYİH'ya oranı olarak, Türkiye'de YDY stoku 1980'lerdeki seviyesinin altındadır.

Şüphesiz yolsuzluk düşük seviyedeki yabancı yatırımın sebeplerinden birisidir, fakat başka sebepler de vardır. Bunlardan birisi bürokrasidir. Türk gümrük düzenlemelerine uyum özellikle çok külfetlidir. Trabzon Sanayi ve Ticaret Odası Başkanı Şadan Eren Ankara'ya gittiği her zaman bürokrasiden şikayet ettiğini söylemektedir. Van Valisi bürokrasinin azaltılmasını kendisinin öncelikli görevi olarak görmektedir.

Yabancı yatırımı caydırıcı diğer bir etken de fikri mülkiyet haklarının korunması konusunda Türkiye'nin notunun kötü olmasıdır. Son zamanlarda bir Amerikalı şirket uluslararası tahkim kararlarını yerine getirilmesini sağlayamadığı için ülkeden çekildi. Diğerleri de “zaman zaman karşılarına çıkan belirsiz hukuki ortamdan” şikayet ediyorlar.

Yatırıma, özellikle de doğuda şiddetli biçimde ihtiyaç vardır. Erzurum'un ötesinde, ara sıra görülen bir çimento fabrikası ile bir veya iki un değirmeninden başka pek az bir sınai faaliyet var. Tayyip Erdoğan eşinin doğum yeri olan Siirt'i ziyaret ettiği zaman kalabalık “bize fabrika getir” diye bağırıyordu.

Suriye'ye doğru salınan Dicle ve Fırat nehirlerini kesen barajlar serisinden oluşan GAP projesi doğunun fakirleşmiş bölgeleri için hükümetlerin neler yaptığının sergilendiği yerdir. Fakat barajlar bir taraftan Şanlıurfa'nın güneyindeki Harran Ovası'nın büyük bir bölümünü kahverengiden yeşile dönüştürürken diğer taraftan Suriye sınırına çamur yığılmaktadır ki bu da iki ülke arasında tansiyonun yükselmesi tehlikesini doğurmuştur. Barajlar susuz, toprakları tüketen pamuk ekimini teşvik etti. GAP bölgesi şimdi Türkiye'nin geleneksel pamuk üretim bölgesi olan Adana'dan daha fazla pamuk üretmektedir. Bu barajların yerel iklimi değiştirdiği iddia edilmekte. Diyarbakır'da kışın düzenli olarak kar yağarken, son beş veya altı yıldır bir kez bile yağmamıştır.

Bölgede önemli miktarda yabancı yatırım çeken, sadece BP'nin önderliğinde petrol şirketlerinin ortaklığında inşa edilen Bakü-Ceyhan boru hattıdır. Bu yıl petrol akıtması planlanan boru hattı Azerbaycan'ın Bakü şehrinde, Gürcistan'daki Tiflis, Türkiye'nin kuzeyindeki Kars şehrinde geçerek Akdeniz'deki limanı olan Ceyhan'a günde 1 milyon varil petrol taşıyacak. Fakat sekiz pompalama istasyonu dışında bunun gösterilecek çok fazla bir şeyi yoktur. Özel olarak eğitilmiş güvenlik güçleri tarafından korunacak olan boru hattının geri kalanı toprağın altından geçmektedir. Ancak, bu hat şimdilerde İstanbul Boğazından geçen çok sayıda petrol tankerindeki artışı önleyecektir.

Türkiye'nin Müfredatı

Batlaşmaya Devam, Ekonomik Reformları Hızlandır-Fakat Halkı da Yanına Al

Türkiye, diğer OECD ülkelerinin eğitim sistemiyle mukayese imkanı veren Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı'na (International Student Assessment Programme; PISA) katılma cesaretini gösterdi. Son PISA çalışmasının temel bulgusu ülkedeki okullar arasındaki geniş farklılıktır. Hepsi İstanbul ve Ankara'da olmasa da bazı okullar ve bazı öğrenciler standartlara göre oldukça iyi performans gösteriyor. Fakat Türk eğitiminin büyük bir bölümünün kalitesi zayıf.

Standartlardaki farklılık son zamanlarda Anadolu'daki bir kasabadan 15 km uzaklıktaki bir köye tayin edilen bir öğretmen için şok edici olmuştur. Yoksul okullarda eğitim ezberle dayanmakta, anlamaya ağırlık verilmemektedir. Uluslararası Azınlık Hakları Örgütü okul kitaplarında farklı azınlıklarla ilgili aşağılayıcı cümlelerin olduğunu söylemektedir. Alevi insan hakları avukatı Kazım Genç de bir çok okul kitabı, ansiklopedi ve magazinde aleviler ile ilgili incitici kelimeler olduğunu ifade etmektedir.

Düşük eğitim standartlarının bazı sosyo-ekonomik sebepleri var. Yoksul ailelerde ekme parasını çocukların kazanması önemli olabilmektedir. Eğer bir ailede çok çocuk varsa, büyük olan kız çocuğu küçük kardeşlerine bakmaktadır. Bu da okulda yüksek oranda devamsızlığa yol açıyor. Köylerde ailelerin 10 veya 15 çocuğunun olmasının doğal olduğu ülkenin doğu bölgesinin en önemli problemidir. Böyle ailelerin kız çocuklarının iyi bir eğitim alma şansı çok düşüktür.

Fakat onların istikballeri de iyileşmektedir. 1997 yılında hükümet zorunlu eğitimi beş yıldan sekiz yıla çıkardı. Bugün bütün okul çocuklarının yarısından fazlası üç veya dört yıllık liselere gitmektedir. 2005 yılında Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk defa eğitim bütçeden Silahlı Kuvvetler'in aldığından daha fazla pay aldı.

Dünya Bankası'nın 250 milyon dolarlık programının desteğiyle hükümet okula katılımı artırmaya çalışıyor. Yoksul ailelerde annelere, çocukların okula devam kayıtlarına göre, her bir çocuk için ayda 15-20 dolar ödeniyor. 2004 yılı sonunda, hükümet kızlara erkek çocuklarından daha fazla yardım yapma kararı aldı.

Fakat en fazla gelişme yüksek eğitimde olmaktadır. Çok sayıda üniversite açılmış ve toplam sayı 78'e ulaşmıştır. Çok sayıda eğitim kalitesi yüksek üniversiteler kurulmuştur (Sabancı Üniversitesi gibi). Bu Üniversitelerin çoğunda eğitim İngilizce yapılmaktadır. Bunlar şimdi ülkenin en parlak öğrencilerine yurtdışına gitmeye karşı gerçek bir alternatif sunuyorlar.

En iyi üniversitelerden birisi de 1984 yılında Ankara'nın dışında kurulan ve İstanbul'un devasa yeni uluslararası havaalanının aralarında olduğu birçok şeyi inşa eden aile şirketinin desteklediği Bilkent Üniversitesi'dir. Türkiye'de öğrenciler ülke çapında yapılan üniversite giriş sınavındaki performanslarına göre üniversiteye girmektedirler. Sıralamada ilk 100'e giren öğrencilerin 34'ü Bilkent'i seçti. Öğrencilerin üniversite eğitimi için yurtdışına gitme nedenlerinin başında Türkiye'nin iyi üniversitelerine girememeleri gelmektedir.

Bol miktarda yüksek kaliteli üniversite eğitimi Türkiye'nin yeni tanıştığı bir şeydir. Ülkenin son zamanlardaki liderlerinin hemen hemen hepsi – sadece küçük bir elit gruba açık bir lüks olarak- yurtdışında eğitilmişlerdir. Tansu Çiller başbakan olduğu zaman Türkçe'den daha iyi İngilizce konuşmaktaydı. 2001 yılındaki mali krizde ülkeyi kurtarmak için paraşütle indirilen Kemal Derviş de öyleydi. Turgut Özal, yurtdışındaki eğitimlerinin ardından oralarda kalan parlak Türkleri çekmek için elinden geleni yapmıştı. 1990'lı yıllarda ülkenin pek çok iş adamı ve hükümet yetkilisi Amerika'da eğitim almış kişilerdi. Bunlar yanlarında batılı tavır ve beklentileri de getirmiş ancak İstanbul ve Ankara'nın kültürlü semtlerinin dışındaki Türklerle ortak pek az şeye sahip kişilerdi.

Mevcut hükümetin bu uçuruma köprü kurma şansı var. Kürtler ile Doğu'da “Türkiye Cumhuriyeti'nin” ve Atatürk'ün zamanından bu yana cumhuriyetin siyasal yaşamının dışında bırakıldıkları hissine kapılan diğerleri bu hükümete güvenmektedir. İnsan hakları karnesini iyileştirmek için, bazılarının göre hala çok yavaş olmakla birlikte önceki hükümetten daha samimi gayret göstermektedir. Aynı zamanda batıya odaklı selefinin AB yanlısı politikalarını uygulamaya devam etmekte ve IMF tarafından önerilen ekonomik politikalara bağlı kalmaktadır. Dahası hükümet, Türkiye'nin yalnızlığının sona erdirilmesinde ve karmaşık bölge politikalarının içinde bütünüyle rol almasında kararlı.

Hayatta Ele Bir Kez Gececek Şans

Şimdiye kadar ki sonuçlar neredeyse gerçek olamayacak kadar iyi. Abdullah Gül bunu –her yerde tekrarlanan bir ifade ile- “sessiz devrim” olarak tanımlamıştı. Sevinmek için daha erken; hükümet yaklaşık 2.5 yıldır görevde, ancak çoğu hükümetin uzun vadeli fundamentalist bir gündemi olduğuna inanan şüpheli Kemalistlere henüz güven veremedi. Fakat her gün onun tarafına daha fazla geçiş olmakta.

Çok şey Erdoğan'ın kendisine bağlı. Türkiye'nin politik sistemi bütün yetkilerin en üstte toplanacağı şekilde düzenlenmiştir. Ankara'daki diplomatlar ve gazeteciler anlamaya çalışsa da onu anlaşılması zor buluyorlar. O, seleflerine çok yardımı olan Bizans oyunu siyasi becerilerden yoksun, farklı bir Türk lideri türünden. Fakat sahip olduğu parlamento çoğunluğuyla bunlara çok az ihtiyacı var.

Bu şanslı pozisyonunda en azından diğer bir yedi yıl -bu dönemin sonuna kadar ve gelecek seçimleri de kazandığı var sayılarak- daha kalacaktır. Türklerin mecburi yürüyüşte iyi olduğu söylenir. Tayyip Erdoğan Türkiye'yi, Atatürk'ün günlerindeki türden bir yolculukla Avrupa yolculuğuna çıkarabilir.

Bugün bütün Türk okullarının dışında amblemleştirilmiş “Ne Mutlu Türküm Diyene” yazısı vardır. Belki bir gün bütün Türkiye’de “Ne Mutlu Avrupalıyım Diyene” yazan levhalar olacaktır. Atatürk kuşkusuz bunu onaylayacaktır.